УДК 368.021:336.74

Головіна В. В.
Шірінян Л. В.
Національний університет харчових технологій

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

У статті досліджено організацію та рух грошових потоків, можливість управління ними. Проаналізовано сутність процесу управління грошовими потоками страхової компанії. Визначено основні переваги та недоліки наявних моделей, що дають змогу оцінити ефективність управління грошовими потоками, надано рекомендації щодо їх вдосконалення.
Ключові слова: страхова компанія, грошові потоки, управління грошовими потоками, механізми управління грошовими потоками, фінансовий стан страховика.

Постановка проблеми. Роль страхування як важливого елементу ринкової економіки значно зростає. Безперервний розвиток можна пояснити тим, що, з одного боку, страховики захищають інтереси юридичних та фізичних осіб від різних ризиків, а з іншого боку, сприяють тому, що грошові потоки перерозподіляються між сферами економіки.

Система управління грошовими потоками страхової компанії привертає увагу науковців, що можна пояснити тим, що в умовах ринкового господарювання страхова організація повинна відповісти на головні стратегічні питання про те, що дає можливість ефективно проводити діяльність; якими повинні бути величина та оптимальний склад активів; де знайти джерела фінансування, якою повинна бути їх оптимальна структура; як організувати поточне та перспективне управління фінансовою діяльністю, щоб забезпечити платоспроможність та фінансову стійкість.

Управління грошовими потоками відіграє особливу роль для страхової компанії через специфіку діяльності страховика. Відповідно до цього доцільним є вибір стратегії та тактики управління грошовими потоками, тобто фактор, що має значний вплив на фінансову стійкість та стабільність страхової організації.

В сучасних умовах раціональне управління грошовими потоками дає змогу вирішити основне завдання страховика, яке полягає в підвищенні ефективності його функціонування, а також забезпечує фінансову стійкість, безперервність діяльності, ліквідність та знижує ризик неплатоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням управління грошовими потоками страховика займались як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема І.О. Бланк, С.В. Березіна, С.С. Осадець, Є.В. Коломін, В.І. Солдаткін, С.В. Куликов, Г.Л. Піратовський Н.Н. Нікуліна, Ю.Б. Рубін, В.Б. Гомеля, Я.П. Шумелда.

Дослідженням методологічних проблем управління грошовими потоками займались такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як В.П. Бабіч, Н.Ю. Брюховецька, Л.А. Бернстайн, І.О. Бланк, Л.М. Борщ, А.М. Турило, Е. Нікбахт, В.Я. Нусінов, О.О. Терещенко, Є.Ф. Брігхем.

Питання теорії та практики розроблення й формування економічних механізмів управління грошовими потоками висвітлені в роботах Л.І. Албакіна, В.Г. Афанасьєва, А.М. Поддєрьогіна, І.В. Балабанова, Р. Майерсона, І.О. Бланка, Ю.М. Осіпова, О.М. Василика, Л. Гурвіца, В.В. Ковальова, Д. Орра, Л.О. Лігоненка, Г. Міллера, Є. Маскіна, В.П. Савчука, У. Баумоля.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вивчення та аналіз праць авторів, зазначених вище, дають змогу стверджувати, що науковці звертають увагу на особливості аналізу окремих бізнес-процесів, однак досі відсутні систематизовані наукові розробки щодо змісту, критеріїв та показників аналізу фінансових потоків страховика.

Недостатньо уваги приділено комплексному підходу до розв'язання проблем управління грошовими потоками страхової компанії.

Наукова новизна дослідження полягає в розробленні теоретичних та методологічних положень, практичних рекомендацій у сфері страхування щодо управління грошовими коштами страхової компанії задля забезпечення фінансової стабільності, адже, незважаючи на значні внески науковців, методологічні засади управління грошовими потоками, які б відповідали умовам оптимальної ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості страховика, все ж таки потребують подальшого вдосконалення й трансформації.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні методологічних засад аналізу грошових потоків та сутності процесу управління грошовими потоками страхової компанії, виявленні проблем процесу управління грошовими потоками страхової компанії, розробленні пропозицій та рекомендацій, спрямованих на розв'язання цих проблем, що базуються на узагальненні теоретичних аспектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління грошовими потоками є однією з основних функцій фінансового менеджменту страховика. Для ефективного управління фінансами керівники повинні розуміти функціональні особливості бізнесу компанії. Непрофесійне управління грошовими потоками може привести до появи непередбачених збитків або втрати альтернативних можливостей.

В економіці протягом тривалого часу вживалось лише поняття «грошові кошти». Зі зміною фінансового аналізу в Україні почало набувати поширення нове поняття для аналітиків, таке як «грошовий потік». Таким чином, дослідження необхідно розпочати з визначення поняття «грошові потоки».

Проаналізувавши трактування поняття «грошові потоки» різними науковцями (як вітчизняними, так і зарубіжними), ми дійшли висновку, що управління грошовими потоками можна трактувати як процес моніторингу, аналізу та оптимізації чистої суми грошових надходжень за вирахуванням грошових витрат. Наявність чистого грошового потоку є важливим показником фінансового здоров'я будь-якого бізнесу, зокрема страхової компанії [1].

Мета ефективного управління грошовими потоками полягає в гарантуванні фінансової та еко-

© Головіна В. В., Шірінян Л. В., 2018

номічної рівноваги шляхом коригування та збалансування обсягів надходжень і витрат грошових коштів суб'єкта господарювання.

Процес вибору найкращих форм організації грошових потоків у страховій компанії з урахуванням особливостей та умов здійснення діяльності має назву «оптимізація грошових потоків». Результати оптимізації грошових потоків відображаються в системі планів формування та використання грошових коштів у наступному періоді.

Л.О. Лігоненко та Г.В. Ситник вважають, що напрямом оптимізації грошових потоків має бути їх вирівнювання [2, с. 4].

За такого підходу виконуються умови ефективності використання запасів грошових активів шляхом зменшення їх страхових залишків, пов'язаних із сезонністю або циклічністю діяльності компанії. Однак визначення прийнятності такого підходу полягає у співставленні втрати економічної вигоди, частини циклічних або сезонних доходів від реалізації зі втраченою економічною вигодою, що пов'язана з невідповідністю вхідного грошового потоку вихідному. Крім того, за адекватного рівня синхронності грошових потоків цей напрям втрачає доцільність, адже страховик не втратить своєї платоспроможності, навіть незважаючи на наявність незначного страхового залишку грошових активів. Отже, обґрунтованість використання як напряму оптимізації грошових потоків їх вирівнювання обумовлюється характером та динамікою розвитку страховика, тобто воно може застосовуватись для стабільно діючих компаній з незначними циклічними або сезонними коливаннями обсягів діяльності (відповідно, обсягів грошових потоків) під час розподілу та використання позитивного грошового потоку. Таким чином, цей напрям оптимізації грошових потоків не може бути прийнятий як загальновживаний елемент оптимізації.

За підходу, запропонованого І.О. Бланком, напрямом оптимізації грошових потоків страхової компанії може виступати максимізація чистого грошового потоку (ЧГП) [3, с. 2].

Однак досягнення збалансованості та синхронності грошових потоків приводить до наближення значення чистого грошового потоку до нуля. Таким чином, можна стверджувати, що максимізація чистого грошового потоку автоматично стає неможливою.

Для досягнення найвищого рівня ефективності діяльності, що оптимізується, має бути нормативний рівень страхового запасу, який повинен забезпечуватись чистим грошовим потоком, що є інструментом зміни залишків грошових активів страхової компанії.

Отже, виникає необхідність вироблення такого напряму оптимізації, який дає змогу реалізувати (або наблизити реалізацію) такої рівності.

Запропонуємо основні напрями оптимізації грошових потоків страховика та зобразимо їх на рис. 1.

Оптимізація грошових потоків – це процес вибору найкращих форм організації грошових потоків у страховій компанії з урахуванням умов та особливостей проведення діяльності [4].

Однією з важливих передумов проведення оптимізації грошових потоків є аналіз факторів, що впливають на обсяги та характер формування в часі таких потоків. Фактори поділяються на зовнішні та внутрішні. Основні фактори, що впливають на формування грошових потоків страхової компанії, наведено на рис. 2.

До актуальних проблем, які виникають під час управління грошовими потоками страхової компанії в умовах кризи, належать [6, с. 3]:

– низький рівень застосування сучасних інформаційних технологій в процесах управління грошовими потоками;

– відсутність розмежування управління грошовими потоками в розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;

– недотримання гнучкості планування грошових потоків;

– відсутність чітко розробленого процесу складання фінансових планів;

– недотримання пропорцій розподілу грошових коштів для здійснення страховиком інвестицій (реальних та фінансових);

– невисока ефективність використання грошових коштів у процесі здійснення організацією зовнішньоекономічної діяльності;

– нераціональне застосування методів, встановлення інтервалів планування;

– допущення помилок в обліковій документації.

З огляду на вищесказане керівники в результаті здійснення управління грошовими потоками мають звертати увагу переважно на зазначені вище проблеми та зосереджуватись на вжитті заходів щодо їх недопущення та вирішення.

Наявний прямий зв'язок між забезпеченням ефективного управління грошовими коштами та ліквідністю страховика. Ліквідність страхової компанії можна трактувати як здатність організації до швидких розрахунків за своїми терміновими страховими та нестраховими зобов'язаннями за рахунок наявних грошових коштів та їх еквівалентів [7, с. 2].

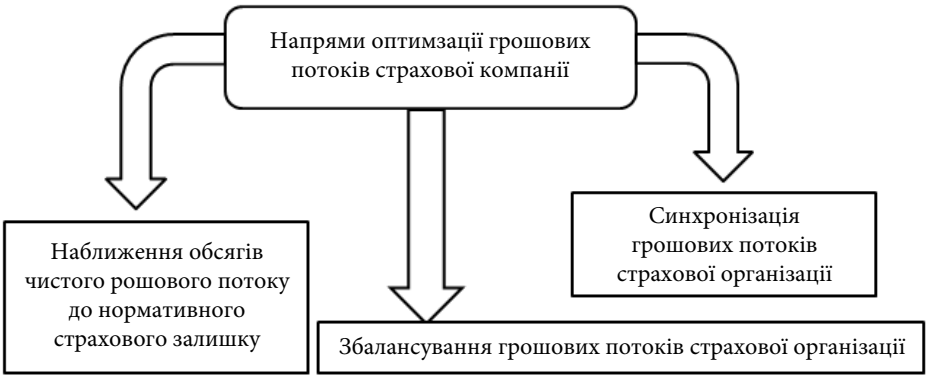

Рис. 1. Напрями оптимізації грошових потоків страхової компанії

Джерело: [2]

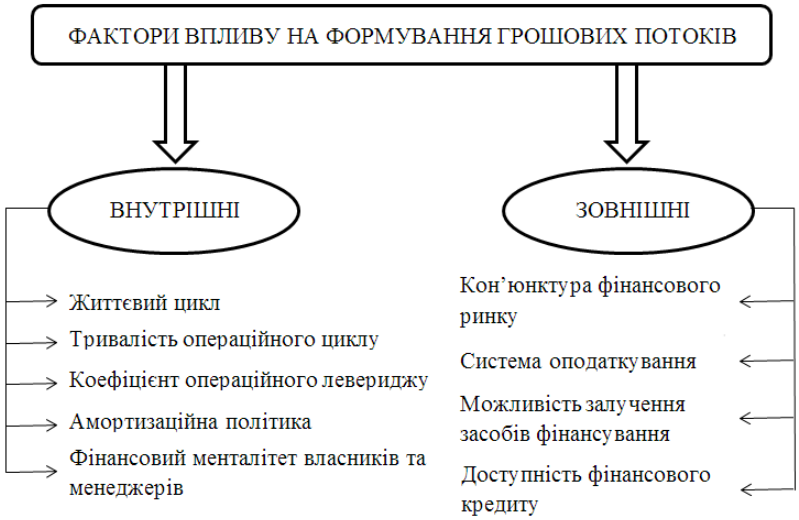

Рис. 2. Основні фактори, що впливають на формування грошових потоків страховика

Джерело: [5]

Управлінню ліквідністю та грошовими потоками в розвинених країнах приділяють значну увагу, адже несвоєчасне виконання термінових зобов'язань може спричинити швидке банкрутство будь-якої компанії, а страхової перш за все, оскільки показники ліквідності та платоспроможності для страхової організації є надто важливими.

Головною проблемою, яка постає перед західними страховими компаніями під час здійснення управління грошовими потоками, є їх розподіл на поточні фінансові інвестиції та грошові кошти. Перші надають організації змогу створювати додатковий інвестиційний прибуток, тоді як останні забезпечують ліквідність. На вирішення саме цього питання спрямована більшість моделей управління грошовими потоками страхових компанії заходу [7, с. 2].

Моделі управління грошовими потоками зарубіжних компанії недоцільно застосовувати у вітчизняних організаціях, адже у більшості страховиків коливання показника відношення страхових виплат до страхових премій є суттєвим, що фактично унеможливлює застосування моделей західних страховиків на практиці.

Необхідно звернути увагу на те, що в Україні майже відсутні високоліквідні цінні папери, які є основою функціонування більшості західних моделей. На ринку цінних паперів України наявний лише незначний обсяг цінних паперів, які можна віднести до поточних фінансових інвестицій.

Ринок державних цінних паперів функціонує неефективно, наявна досить незначна кількість цінних паперів із забезпеченням зворотного викупу в будь-який момент, а якщо такі активи є (до них можна віднести банківські метали), то маржа під час зворотного викупу є такою, що приносить інвестору не прибутки, а збитки.

Таким чином, постає необхідність пошуку варіантів управління грошовими коштами із застосуваннями можливостей, що може надати вітчизняний фондовий ринок.

Задля більш глибокого розуміння процесу управління грошовими потоками розглянемо основні фактори впливу на цей процес [7].

Переважний вплив на процес управління грошовими потоками страховика має сфера його діяльності, а саме чим займається страхова компанія: страхуванням життя чи іншим страхуванням.

В компаніях, які займаються страхуванням життя, основу доходу страховика складає інвестиційний дохід, який формується за рахунок розміщення коштів страхувальників та власних коштів компанії. За рахунок коштів страхувальників формуються довгострокові (їх ще називають «математичні») резерви, а власні кошти є складовими власного капіталу. Процес управління такими коштами різниться. Страхові компанії, що проводять страхування, основну увагу звертають на прибутковість активів життя, виробляючи інвестиційну стратегію, менше їх уваги належить ліквідності та платоспроможності.

Страховики, що здійснюють страхування інше, ніж страхування життя (тобто проводять ризикові види страхування), мають справу переважно з короткостроковими договорами (терміном не більш 1 року), а страхові виплати суттєво відрізняються в різні періоди. У зв'язку з цим страхові компанії, що здійснюють страхування інше, ніж страхування життя, мають потребу в підтриманні та забезпеченні високого рівня ліквідності й платоспроможності. В портфелі цінних паперів таких страховиків значну частку зазвичай мають цінні папери з фіксованим доходом, що забезпечують швидку їх реалізацію в разі значних збитків, що потребують відшкодування.

Ефективне управління грошовими потоками страхової компанії визначається ефективністю її організаційного забезпечення. Управління грошовими коштами страхових компаній має сильну залежність від ситуації на фінансовому ринку та економіки країни загалом, а також від коректності проведених актуарних розрахунків [7].

Коли актуарні розрахунки правильно проведені, страховик має змогу розраховуватися за рахунок наявних грошових коштів на поточному рахунку та в касі. Однак має місце ситуація, за якої планові розрахунки потреби в грошових коштах помилкові, тоді сума страхових виплат більша за очікувану страховиком. У страхової компанії виникає потреба збільшення грошових коштів на рахунку страховика швидкими темпами.

За таких умов відіграє роль стан економіки країни, в якій функціонує страхова організація. Якщо ситуація в економіці є стабільною, то термінова потреба в грошових коштах може бути покрита за рахунок банківського кредиту. В умовах фінансово-економічної кризи банківський кредит може бути недоступним для страховиків. Такі умови є несприятливими та можуть привести до того, що страхова компанія має реалізувати частину своїх активів для проведення розрахунків зі страхувальниками. Якщо наявні активи страховика низько ліквідні в переважному обсязі, то проблему залучення додаткових грошових коштів вирішити досить непросто.

Також важливим фактором впливу на управління грошовими потоками страховика є структура страхового портфеля. Питання узгодженості політики формування страхового портфеля та політики управління грошовими потоками ще досі остаточно не вирішене науковцями. Пояснюється це великим розривом між надходженнями страхових премій та здійсненням страхових виплат, що існував у докризовому періоді.

Ще одним фактором впливу на управління грошовими потоками є те, що в більшості країн законодавчо встановлене обмеження на вкладання коштів страхових резервів. Цікавим щодо цього є досвід Німеччини, в якій страховик може повністю передавати право управління всіма своїми резервами комерційному банку в обмін на право поповнення готівкового рахунку в будь-який момент у межах страхових лімітів. Однак досі досвід Німеччини застосовувати у вітчизняній практиці навіть не намагались.

Висновки. Ефективне управління грошовими потоками приводить до фінансової гнучкості страховика, а саме збалансованості надходжень та витрат грошових потоків, залучення коштів на вигідних умовах, оптимізації видатків за рахунок раціонального перерозподілу ресурсів, а також підвищення ліквідності та платоспроможності страхової компанії.

Від того, чи успішно буде організований процес управління грошовими потоками, залежить продуктивність роботи всієї страхової компанії. Саме через це необхідно розуміти сутність основних факторів, які впливають на управління грошовими потоками та за допомогою яких стають можливими ефективне використання грошових коштів та підтримання їх оптимального залишку, що визначено в дослідженні.

Ефективне управління грошовими потоками в страховій компанії відіграє значну роль, адже стійкість страховика та здатність його до подальшого розвитку залежить від якості здійснюваного процесу управління грошовими потоками.

З огляду на вищезазначене задля підвищення якості управління грошовими потоками страховика необхідно покращити методику аналізу грошових потоків, застосовувати на практиці розрахунок системи показників грошових потоків, тобто вимірників платоспроможності та фінансової стійкості, взяти до уваги досвід зарубіжних країн в управлінні грошовими потоками страхової компанії та намагатися застосовувати їх на ринку України.

Список використаних джерел:

1. Дмитрієв В.В. Формування механізму управління грошовими потоками підприємства. *Ефективна економіка.* 2015. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3967
2. Єрешко Ю.С. Моделі оптимізації грошових потоків. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2013. № 10. С. 197–205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2013_10_34
3. Крюкова І.О., Свірідова М.С. Сучасні методичні підходи до оцінки грошових потоків. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2016. Вип. 21. С. 144–148.
4. Фінансовий менеджмент. URL: https://pidruchniki.com/1584072064616/finansi/finansoviy_menedzhment
5. Управління грошовими потоками та оптимізація грошових потоків. URL: Режим доступу: https://library.if.ua
6. Сергєєва О.Р. Сутність та основні аспекти управління грошовими потоками підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2017. № 2 (12). С. 107–110. URL: http://ir.duan.edu.ua
7. Супрун А.В. Управління грошовими коштами страхових компаній у кризовому та посткризовому періодах. *Економічний аналіз.* 2010. Вип. 7. С. 116–120.

Головина В. В.
Ширинян Л. В.
Национальный университет пищевых технологий

УПРАВЛЕНИЕ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ СТРАХОВОЙ КОМПАНИИ

Резюме
В статье исследованы организация и движение денежных потоков, возможность управления ими. Проанализирована сущность процесса управления денежными потоками страховой компании. Определены основные преимущества и недостатки существующих моделей, позволяющих оценить эффективность управления денежными потоками, предоставлены рекомендации по их совершенствованию.

Ключевые слова: страховая компания, денежные потоки, управление денежными потоками, механизмы управления денежными потоками, финансовое состояние страховщика.

Holovina V. V.
Shirinyan L. V.
National University of Food Technologies

MANAGEMENT OF CASH FLOWS OF THE INSURANCE COMPANY

Summary
The organization and movement of cash flows, the possibility of their control have been investigated in the article. The essences of the process of management of cash flows of the insurance company have been analyzed. The main advantages and disadvantages of existed models are determined, which allow to estimate efficiency of cash flow management, recommendations for their improvement are given.

Key words: insurance company, cash flows, cash flow management, cash flow management mechanism, financial position of the insurer.